

5. Кувеньова О.Ф. Громадський побут українського селянства: історико-етнографічний нарис / О.Ф. Кувеньова. – К.: Наукова думка, 1966. – 137 с.

6. Пономарьов А. Традиції дошлюбного спілкування / Анатолій Пономарьов // Українці: Історико-етнографічна монографія у 2-х книгах / [За ред. А. Пономарьова]. – Опішне: Українське народознавство, 1999. – Т. 2: Духовна культура. – С. 410 – 418.

Ковальська Г.Б.

аспірант,

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

РОБОТА БАКТЕРІОЛОГІЧНИХ ЛАБОРАТОРІЙ КОМІТЕТУ ПІВНІЧНОГО ФРОНТУ ВСЕРОСІЙСЬКОГО ЗЕМСЬКОГО СОЮЗУ

Перша світова війна, що почалася в 1914 р., із самого початку дала величезну кількість поранених і хворих військовослужбовців, викликала різке погіршення санітарного стану Російської імперії і спричинила поширення епідемій як на фронті, так і в тилу. Санітарні служби країни виявилися невідповідними до таких масштабів епідемічних захворювань. На допомогу їм прийшли громадські благодійні організації, які надавали допомогу воїнам і цивільному населенню. Зокрема, найбільш відчутною виявилася діяльність такої громадської організації як Всеросійський земський союз (ВЗС).

Різні аспекти медико-санітарної справи були досліджені російськими й українськими вченими. Так, боротьба Земського союзу з епідеміями відображена в науковому доробку російських істориків К. Є. Баженової [1] та Т. О. Кобзевої [2]. У дисертації А. В. Патрушева проаналізовано розвиток земської охорони здоров'я у Вятській губернії, де звернуто увагу на епідемічну ситуацію та методи боротьби земств із захворюваннями [3]. В українській історіографії окремі аспекти цієї теми розглянуто в узагальнювальній монографії О. П. Реєнта і О. В. Сердюка [4], у працях О. М. Доніка [5] та Н. І. Загребельної [6]. У публікації В. О. Сологуба проаналізовано епідемічний стан м. Вінниці під час Першої світової війни та досліджено основні заходи місцевої влади для боротьби з інфекційними захворюваннями [7].

Ще в 1915 р. в Петрограді при Жіночому медичному інституті Комітет Північного фронту Всеросійського земського союзу заснував Центральну хіміко-бактеріологічну лабораторію, яка повинна була виробляти різні запобіжні щеплення, а також виготовляти потрібні для цього вакцини. Лабораторія працювала під загальним керівництвом професора Д. К. Заболотного.

Наукова діяльність лабораторії була зосереджена на дослідженні можливості одночасного щеплення змішаними вакцинами, що давало б значну економію часу та коштів при забезпеченні військ ліками від найбільш небезпечних епідемій – тифу, холери та паратифів. Після позитивного вирішення проблеми користування

змішаними вакцинами відразу було розпочате і з кожним днем його застосовували на фронті все ширше і ширше [8, с. 40]. У процесі впровадження цих вакцин проведено низку досліджень для точного з'ясування випадків захворювання після щеплень і для боротьби з ними [9, с. 16]. Окрім роботи в лабораторії, лікарям доводилося виїжджати у відрядження.

Через далеке розташування від фронту діагностична діяльність лабораторії була обмежена, однак виготовлення запобіжних сироваток розгорнулося дуже широко. Це дало можливість не тільки задовольнити потреби у вакцині щепних загонів Земського союзу на Північному фронті, а й поставляти значну її кількість столичним госпіталям і лазаретам та іншим громадським і військовим організаціям.

До 1 травня 1916 р. лабораторія виготовила 891,64 л. різного роду вакцин: протитифозних, холерної, паратифозної і змішаної [8, с. 40].

Таблиця 1

Перелік установ і кількість виділеної їм вакцини

Установи	У 1915 р. виділено літрів вакцини	До 1 травня 1916 р. виділено літрів вакцини
Комітет Північного фронту Всеросійського земського союзу	46,5	744,5
Комітет Північного фронту Всеросійського союзу міст	6	74
Військове відомство	2,35	7,79
Морське міністерство	4	5
Міністерство шляхів сполучення	–	1,5
Всього	58,85	832,79

Джерело: [8]

Окрім виготовлення, лабораторія здійснювала також у величезному масштабі і контроль вакцин, які надходили на фронт, і їхню бактеріологічну перевірку [9, с. 16].

Для інших фронтів Головний Комітет Земського союзу придбавав вакцини в приватних лабораторіях, але здебільшого вони були неякісними. Звідси в Головному Комітеті і виникла думка про заснування власної лабораторії, де вакцини виготовляли б за всіма правилами науки і були б значно дешевшими, ніж у приватних лабораторіях. Однак під час перебування в Москві голови Комітету Північного фронту О. П. Герасимова, Головному Комітету стало відомо про діяльність такої лабораторії в Петрограді при жіночому медичному інституті. У зв'язку з цим О. П. Герасимов вказав на доцільність розширення наявної лабораторії, яка могла б задовольнити установи Земського союзу й на інших фронтах. Головний Комітет підтримав О. П. Герасимова висловивши свою згоду на субсидування лабораторії для отримання необхідної кількості вакцин [9, с. 16–17].

З'ясувалося, що необхідні щомісячні витрати в сумі 1 300 руб. на розширення лабораторії, але вакцина в ній буде значно дешевшою ринковою, тому витрати незабаром окупалися, а за умови виготовлення за місяць до 1 000 л виходила чимала економія. Головний Комітет ухвалив виділити на розширення лабораторії протягом трьох місяців 3 900 руб. і направити зазначену суму в Комітет Північного фронту [9, с. 17].

Поряд із центральною бактеріологічною лабораторією в Петрограді, у Пскові була організована невелика хіміко-бактеріологічна лабораторія для виробництва лікувально-діагностичних і санітарно-гігієнічних досліджень на місці задля найбільш успішної боротьби з інфекційними захворюваннями. У січні 1916 р. лабораторію такого ж типу Комітет Північного фронту ВЗС отримав від повітового Земства в місті Острові.

З кінця січня обидві лабораторії почали працювати. Зважаючи на відсутність заразних захворювань стало можливим використовувати працю лікарського персоналу для одночасного виробництва вакцин, а в Пскові ще й для прийому в амбулаторії [8, с. 42].

Отже, у боротьбі з епідемічними захворюваннями вагомою й відчутною виявилася діяльність такої загальноросійської громадської організації як Всеросійський земський союз, що був тісно пов'язаний із органами місцевого самоврядування. Однією із сфер його роботи стала розробка та виробництво вакцин для боротьби з інфекційними захворюваннями, які поширювалися по всій країні ешелонами хворих і поранених, масами біженців, що ринули в центральні райони Російської імперії із західних губерній.

Список використаних джерел:

1. Баженова К. Е. Деятельность организаций Всероссийского земского союза и Всероссийского союза городов на Среднем Урале в годы Первой мировой войны (1914 – февраль 1917): автореф. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02 / К. Е. Баженова. – Екатеринбург, 2010. – 23 с.
2. Кобзева Т. А. Земство Среднего Поволжья в годы Первой мировой войны / Т. А. Кобзева // Власть. – 2014. – № 2. – С. 170–173.
3. Патрушев А. В. Вятское земство накануне и в годы Первой мировой войны: автореф. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02 / А. В. Патрушев. – Йошкар-Ола, 2016. – 22 с.
4. Реєнт О. Перша світова війна і Україна / О. Реєнт, О. Сердюк. – Київ: Генеза, 2004. – 473 с.
5. Донік О. М. Всеросійський земський союз в Україні: структура, напрями та результати діяльності / О. М. Донік // Український історичний журнал. – 2014. – № 3. – С. 22–37.
6. Загребельна Н. І. Громадські гуманітарні організації в Україні у роки Першої світової війни: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Н. І. Загребельна. – Київ, 2004. – 20 с.
7. Сологуб В. О. Протиепідемічні заходи у місті Вінниці в роки Першої світової війни / В. О. Сологуб // Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія: Історія. – 2016. – Вип. 24. – С. 159–163.
8. Всероссийский земский союз. Комитет Северного фронта. Обзор деятельности Комитета Северного фронта Всероссийского земского союза. Вып. 2: за первую треть 1916 года. Январь-апрель. – Псков, 1916. – 55 с.

9. Химико-бактериологическая лаборатория Ком. С. Ф. В. З. С. // Известия Комитета Северного фронта Всероссийского земского союза. – 1916. – № 3. – С. 16–17.

Козак А.І.

кандидат історичних наук, доцент,

Чернівецький факультет

Національного технічного університету

«Харківський політехнічний інститут»

ЕВОЛЮЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ТА ОЗБРОЄННЯ ЛІВІЙСЬКИХ ЗАГОНІВ АРМІЇ КАРФАГЕНА

Підвладні Карфагену племена, згадувані у творах Полібія і Тіта Лівія, як «лівійці» (Libyae) і «африканці» (Africani), в період Другої Пунічної війни (218-201 рр. до н.е.) склали ядро армії Карфагена. Наприклад, в 218 р. до н.е. 12 000 з 20 000 піхотинців, котрих Ганнібал привів до Італії були воїнами саме африканського походження, а решта іспанцями (Polyb. III. 56. 4). Лівійські загони, цілком ймовірно, з'явилися в пунійських арміях доволі рано. Уже на початку VI ст. до н.е. Карфаген перестав покладатися виключно на ополчення власних громадян, розпочавши активне використання найманців і союзницьких військових контингентів, багато з яких формувалися саме із лівійських племен [5, с. 204]. Проте, варто зазначити, що лівійці, котрі приймали участь у найбільш ранніх війнах Карфагена аж до битви при Гімері в 480 р. до н.е. (Herod. VII. 165) були представлені, швидше за все, виключно найманцями, оскільки пунійська держава розпочала захоплювати значні африканські території на яких можливо було би проводити мобілізацію місцевих племен лише через кілька років після поразки в згаданому боєз'язненні [10, с. 257; 14, с. 40].

Як правило, термін «лівійці» вживався античними джерелами для позначення корінного світлошкірого населення Північної Африки, щоб відрізнити їх від проживаючих дещо південніше темношкірих «ефіопів» (Herod. IV. 196). Проте, щоразу коли Полібій згадує лівійців він має на увазі виключно підвладні Карфагену племена, а не нумідійців або мавританців, котрі розселилися на захід від пунійської столиці [3, с. 129]. Загалом на сьогоднішній день всі зазначені народності прийнято відносити до так званих ліво-берберів, які, судячи з усього, уже в античний час належали до однієї етнічної групи. Головна різниця полягала в тому, що обидва західні народи займалися переважно скотарством, у той час як підвладні Карфагену племена в масі своїй практикували сільське господарство. Крім цього, лівійці мали власну мову і писемність, про що красномовно свідчать чимало написів римського періоду, знайдених по всій Північній Африці, від сучасного Марокко до Тріполітанії [11, с. 128].